

MEDIALITÁS,
ESEMÉNYONTOLÓGIA,
GYAKORLAT.

Hermeneutikai útkeresések

A FILOZÓFIA ÚTJAI

Sorozatszerkesztő

FEHÉR M. ISTVÁN

A sorozatban eddig megjelent:

Schwendtner Tibor (szerk.): *Metszéspontok.
A fenomenológia és a hermeneutika határvidékén*

Fehér M. István: *Hermeneutikai tanulmányok I.*

Margitay Tihamér–Schwendtner Tibor (szerk.):
Tudomány megértő módban. Hermeneutika és tudományfilozófia

Schwendtner Tibor: *Szabadság és fenomenológia.
Tanulmányok Husserlről és Heideggerről*

Vető Miklós: *Simone Weil vallásos metafizikája*

Susszer Zoltán László (szerk.): *Útkereső értelmezések*

Nyíró Miklós: *Nyelviség és nyelufeledtség
– Hans-Georg Gadamer és a nyelv hermeneutikája*

Olay Csaba: *Hannah Arendt politikai egzisztencializmusa*

Richard Rorty: *Filozófia és társadalmi remény*

Nyíró Miklós (szerk.): *Hans-Georg Gadamer – egy 20. századi humanista*

Nyíró Miklós (szerk.): *Filozófia a globalizáció árnyékában: Richard Rorty*

W. Schmidt-Biggemann: *Teodícea és tények.
A német felvilágosodás filozófiai profilja*

Michael Quante: *A cselekvés hegeli koncepciója*

Nyíró Miklós (szerk.): *Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida*

Fehér M. István, Lengyel Zsuzsanna Mariann, Nyíró Miklós,

Olay Csaba (szerk.): *„Szót érteni egymással”
– Hermeneutika, tanulmányok, dialógus*

Fehér M. István, Kiss Andrea-Laura, Lengyel Zsuzsanna Mariann,

Nyíró Miklós (szerk.): *Vitában egymással – Filozófusok disputái, kontroverziái*

Fehér M. István, Lengyel Zsuzsanna Mariann, Kiss Andrea-Laura,

Bognár László (szerk.): *Imagináció a filozófiában. Hermeneutikai, fenomenológiai,
vallásfilozófiai megközelítések*

MEDIALITÁS,
ESEMÉNYONTOLÓGIA,
GYAKORLAT.

Hermeneutikai útkeresések

L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2020

A kötetben ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

© L'Harmattan Kiadó, 2020

© Nyíró Miklós, 2020

ISBN 978-963-414-624-7

ISSN 1586-8761

A kiadásért felel Gyenes Ádám

A sorozat kötetei megrendelhetők,
illetve kedvezményrel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: (+36-1) 267-59-79
szerkesztoseg@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Köszönetnyilvánítás	9
Bevezetés	11

ELSŐ RÉSZ: A MEDIÁLIS ESEMÉNY ŐSI ESZMÉJE

I. MEDIALITÁS ÉS NYELVTÖRTÉNET	21
1. A középige és a „medialitás” eszméje	21
2. Benveniste az ősi indoeurópai igerendszerről	26
II. A MEDIALITÁS ESZMÉJÉNEK FILOZÓFIAI JELENTŐSÉGE	35
1. A mediális szemlélet filozófiai jelentőségének körülhatárolása	35
2. A mediális igerendszer néhány jellemzője, s tanulságai	38

MÁSODIK RÉSZ: MEDIÁLIS ESEMÉNYONTOLÓGIA –
A KORAI HEIDEGGER

III. MEDIALITÁS ÉS ITTLÉT, ESEMÉNYONTOLÓGIA ÉS LOGOSZ-TAN A KORAI HEIDEGGERNÉL	45
1. Filozófia mint pre-teoretikus, mediális eredettudomány	45
2. Filozófia mint transzcendentális <i>logosz</i> -tan	49
IV. A MEDIÁLIS ESEMÉNY ESZMÉJÉNEK ÚJRAÉLESZTÉSE A <i>LÉT ÉS IDŐBEN</i>	53
1. A fenomenológiai ontológia mint „mediális diszciplína”	54
1.1 A lét mint fenomén eszméje	55
1.2 A korreláció problémája	58
1.3 A fenomenológia mint mediális diszciplína	62
2. A fundamentálonológia eszméjének medialitása	63
3. Egy mediális filozófiai antropológia vázlata	66

HARMADIK RÉSZ: MEDIÁLIS FILOZÓFIAI HERMENEUTIKA
– GADAMER

V. GADAMER A <i>LÉT ÉS IDŐRŐL</i>	75
1. Gadamer a korai Heidegger alaptörekvéséről	78
2. Gadamer Heidegger főművéről	80
VI. A HERMENEUTIKAI FENOMÉNÉRŐL: KÉPZÉS ÉS ONTOLÓGIA	93
1. A műalkotás tapasztalatáról	95
2. A hermeneutikai tapasztalatról	99
3. A nyelvi világtapasztalatról	102
4. A hermeneutikai fenoménről – (ontológiai) igazság és képzés	109
VII. HERMENEUTIKA, SZELEMTUDOMÁNYOK, DIALOGICITÁS	113
1. Az <i>Igazság és módszer</i> két olvasata	113
2. Gadamer habilitációs írás	117
2.1 A tudomány görög eszméjének genezise	118
2.2 A <i>logosz</i> megvalósulási módjai	121
a) <i>Az eredeti, az egymással folytatott, s a teoretikus beszéd</i>	121
b) <i>A tárgyfeltáró párbeszéd (dialektika)</i>	125
c) <i>A tudományos párbeszéd hanyatlásformái</i>	127
d) <i>A szókratészi dialógus</i>	129
3. Az <i>Igazság és módszer</i> tematikus hangsúlyai Gadamer habilitációs írása fényében	131
VIII. HERMENEUTIKA, NYELVISÉG, SZABADSÁG	141
1. Szabadság és nyelviség összefüggése az <i>Igazság és módszerben</i>	143
2. Nyelviség és szabadság összefüggései Gadamer későbbi írásai alapján	146
3. Nyelviség, szabadság, közösség	150

NEGYEDIK RÉSZ: MEDIÁLIS GYAKORLAT ÉS KRITIKA

IX. MEDIÁLIS ESEMÉNY ÉS A GYAKORLAT TIPOLÓGIÁJA	159
1. A gyakorlat problémája	162
1.1 A gyakorlat értelmezésének hermeneutikai szituációja	162
1.2 A praxis (poszt-)modern paradoxona	169
2. A gyakorlat re-konceptualizálása	173

2.1 Az ágencia tipologizálásának vezérfonala	173
2.2 <i>Poieszisz, praxisz, s az ágencia mediális tipológiája</i>	176
2.3 Az alkotótevékenység adekvát fogalmi megragadásának elmaradása – esettanulmányok	179
a) <i>A művészet kérdése a Lét és időben</i>	179
b) <i>Hannah Arendt a művészetről</i>	182
c) <i>Az alkotófolyamat státusza az amerikai naturalista-pragmatista hagyományban</i>	185
3. Esemény, alkotás, praxis	187
3.1 Gadamer: művészet mint létesemény	187
3.2 Esemény és alkotás	189
4. Mediális gyakorlat <i>versus</i> „új” barbarizmus	192
X. HERMENEUTIKA MINT TÁRSADALOMKRITIKAI PARADIGMAVÁLTÁS	
1. Hermeneutika „és” demokrácia? Előzetes megfontolások	195
2. Demokrácia, modernitás, kritika	203
2.1 A demokrácia fogalma előzetes megközelítésben	203
2.2 A modernitás hegeli kritikája	205
2.3 A modernitás-kritika három távlata	209
3. Hermeneutika mint társadalomkritikai paradigmaváltás	214
3.1 A hermeneutika mint a modernitás-kritika negyedik távlata	214
3.2 A hermeneutika ontológiai igénye – Heidegger	217
3.3 A hermeneutika gyakorlati-dialogikus fordulata – Gadamer	219
3.4 Hermeneutika és demokratizálás: Gadamer és Rorty	224
4. Az összkép	231
HIVATKOZOTT IRODALMAK JEGYZÉKE	234
A kötetben felhasznált tanulmányok és konferencia-előadások eredeti közzétételei	245

• KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS •

Egyetlen munka, egyetlen teljesítmény sem köthető kizárólag szerzője nevéhez. Sokak hangja, s számos körülmény is belejárt az abba, ahogyan a jelen kötet alakot öltött. Esetemben a döntő impulzusok mindazonáltal két személytől érkeztek. Köszönettel tartozom mindenekelőtt Fehér M. István professzornak, aki visszajelzéseivel nagymértékben bátorította kutatásaimat, s akitől több évtizedes, különböző formákban megvalósuló szakmai kapcsolatunk során rengeteget tanulhattam. Hasonlóképpen hálával gondolok egykori professzoromra, Reiner Schürmannra, akinek sok egyéb mellett – a New School for Social Research keretében tartott kurzusai hallgatójaként, s mint diplomamunkám témavezetőjeként – annak idején a filozófia iránti végleges elköteleződésemet is köszönhettem.

A szerző

A kötet a „medialitás” sajátos – az irodalomelmélet, illetve a kultúra- és média-tudományok terén tárgyalt „mediáció” problémájától egyaránt élesen elkülönülő – eszméjének az előtérbe állítását célozza. Közelebbről az emberi létezés elemi medialitását kívánja hangsúlyozni, azáltal, hogy az ember „mediális világviszonya” filozófiai jelentőségének a körvonalazására, s e viszony néhány fontos aspektusának a közelebbi megvilágítására tesz kísérletet. E tekintetben a kötet – mondhatni – előmunkálatként szolgál egy „mediális antropológia” kidolgozásához. Mindeközben az itt kifejtettek döntően a huszadik század során meghatározó eszmei irányzattá váló hermeneutikai filozófia két nagy német képviselőjének, Martin Heideggernek és Hans-Georg Gadamernek a gondolatkörébe illeszkednek. Egyfelől e szerzők munkásságát értelmezik a „medialitás” szóban forgó eszméjének a szempontját előtérbe állítva, másfelől viszont – bizonyos pontokon – az általuk kifejtetteken túlnyúló vonatkozásokat is igyekeznek felmutatni.

A kötet négy részének tíz fejezete az utóbbi évtizedben született vonatkozó témájú tanulmányaim közül nyolcnak, valamint egy konferencia-előadásomnak a némileg átdolgozott, tematikus egységgé összeállított változatát tartalmazza. Az e tanulmányokban összegződő kutatásaim interdiszciplináris – filozófiai és nyelvészeti – jellegűek. E kettős perspektíva érvényesítését az indokolja, hogy miközben az említett szerzők hermeneutikai filozófiájában egy sajátos, sokak számára nehezen hozzáférhető, újszerűnek tűnő megközelítésmód jut érvényre, aközben – miként kimutatni igyekszem – valójában egy ősi szemléletmód filozófiai megújítása érhető bennünk tetten: egy olyan szemléletmódé, amely a „medialitás” jelenségébe való belátásról tanúskodik, ahogyan az történetesen az ősi indoeurópai nyelvek igei rendszerében tükröződik, ott érhető tetten és így mindenekelőtt

a felől világítható meg. E megközelítésben a jelenségek elsődlegesen nem az aktivitásnak és a passzivitásnak – a görög *energeia-pathé* fogalomparra visszanyúló és így a nyugati filozófia történetén köztudottan végighúzódo – terminusaiban,¹ hanem mindenekelőtt a „medialitás” terminusaiban nyernek magyarázatot. Hasonlóképpen, a „mediális szemlélet- és gondolkodásmód” világosan elkülönül mind a kauzalitás, mind pedig az intencionalitás terminusaiban való gondolkodásmódtól – melyek pedig számos filozófiai megközelítést, mi több, egész hagyományokat jellemeznek (az analitikus filozófiában például jellemzően ez utóbbiak „szótárai” tekinthetők általánosan elterjedtnek, de legalábbis széles körben elfogadottnak). Nézetem szerint tehát a hermeneutikai filozófiától jórészt azért idegenkednek sokan, mert az egy számukra ismeretlen „mediális szemléletet” juttat érvényre és annak terminusaiban fejezi ki magát, úgyszólván egy „mediális szótárnak” tulajdonít elsősorban érvényességet. Mindennek a felmutatása során a tét persze egyáltalán nem magának a hermeneutikai filozófiának a védelme, s még kevésbé annak valamiféle elfogult apológiája. A valódi tét sokkal inkább az emberi létezés jellemző alapvető sajátosságoknak, s egyáltalán az ember és világa ontológiai státuszának az adekvát megragadása.

Ezen a ponton már előjáróban el szeretném hártani azt a „medialitás” itt szóban forgó eszméjével szemben időről-időre megfogalmazódó gyanút, amely szerint az valamiképpen újra szakralizálná világértelmezésünket. E felvetéssel szemben hangsúlyozni kell – noha alátámasztást majd csak a főszöveg nyújthat –,² hogy az ősi indoeurópai nyelvek igei rendszerében kifejeződő mediális világtagasztalat a maga elemi szintjén – mely a pszichének a valamely tiszta esemény végbemenetelésében való részesedésében és az ezen eseményre való ráésmelésében áll – valami olyannyira eredendő jut érvényre, hogy az úgyszólván elébe vág mindennemű tárgyiságról és mindennemű alanyiságról való fogalomalkotásnak, ahogy az nyilvánvalóan megelőzi a profán és a szakrális ellentétének az artikulálódását is. Hasonlóképpen kell érvelnünk ama felvetésekkel szemben is, ame-

¹ Vö. „*Tun/Leiden*” és vonatkozó egyéb szócikkek, in: Joachim Ritter, Karlfried Grün-der és Gottfried Gabriel (főszerk.): *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. 1–13. Band. Basel: Schwabe Verlag, 1971–2007. CD-Rom, 2010, 1573–1580.

² Lásd a Második Rész II. fejezetének 2. „A mediális ígerendszer néhány jellemzője” című alfejezetét, különösen annak utolsó szakaszát.

lyek e medialitásban az animizmus valamiféle formáját vélik megpillantani.

A fentiekből adódóan a kötet nyitó része alapvetően nyelvészeti jellegű. Egy bizonyos nyelvi jelenség – az ún. közép- vagy mediális ige – nyelvtörténeti kutatásokban felmutatott sajátosságait és jelentőségét hivatott megvilágítani, ám azzal a céllal, hogy egyúttal kísérletet tegyen az e kutatásokban felszínre hozottak filozófiai jelentőségének átfogó körvonalazására is. Az e nyelvi jelenségre vonatkozó megfontolások kezdő helyen való szerepeltetését nem pusztán az a tény indokolja, hogy a témáját képező – a mediális ige szemantikai funkciójában kifejezésre jutó – ún. „tisztá esemény” és „mediális alany” eszméi a kötet további fejezeteiben is vezérfonalként húzódnak végig. Sokkal inkább van szó arról, hogy az „esemény” említett eszméje, s ennek kapcsán az a „mediális világszemlélet”, amely egyes ősi nyelvek szerkezetében tükröződik, határozott fókuszba képes állítani Heidegger és Gadamer munkásságát – egy olyan, jól körülhatárolható megközelítés felől képes megvilágítani a hermeneutikai filozófia bizonyos alapvető sajátosságait, amely kimutathatóan jelen van képviselői munkáiban. Az „esemény” eszméje központi szerepet játszott már a korai Heidegger filozófiai útkeresésében is – miként köztudott, a német imperszonális igei kifejezések (pl. *Es gibt...*) kapcsán –, s maga a mediális igeképzésre tett utalás is felbukkan mind Heidegger, mind pedig Gadamer főművében, nem kevésbé központi jelentőségű eszmék, mint maga a „fenomén”, illetve a „játék” fogalmi esetében.³ Úgy vélem, elsősorban e szerzőktől tanulható el a „mediális gondolkodás” mikéntje. Ugyanis – a kötet egyik alapvető tézise értelmében – olyan „eseményontológiákat” juttatnak érvényre lételeméleti irányultságú kutatásaikban, amelyek – szemben a szubsztancia, illetve a szubjektum fogalmaira épülő hagyományos ontológiai elgondolásokkal, de még az objektív relációk vagy processzusok terminusaiban kifejtett metafizikákkal is, amelyekben a „tisztá esemény” és az annak vonatkozásában pozícionált „mediális alany” eszméi egyaránt elhomályosulnak – bizonyos ősi nyelvekben tükröződő esemény-orientált világ- és önértelmezést újítanak meg, s ruháznak

³ Vö. Heidegger, Martin: *Lét és idő*. Ford. Vajda M. et. al. Budapest: Gondolat, 1989; 2. jav. kiad. Budapest: Osiris, 2001, 45; illetve Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. Ford. Bonyhai Gábor. Budapest: Gondolat, 1984; 2. kiad. átnézte és frissítette Fehér M. István. Budapest: Osiris, 2003, 135, 141.

fel egyetemes, ontológiai jelentőséggel. A jelen kötet vonatkozó részei elsősorban tehát e tekintetben vizsgálják e szerzők munkáit.

A kötet második része a korai Heidegger „eseményontológiáját” körvonalazza, s az azt átható medialitás érvényre jutásának fő aspektusait mutatja be. Először az Arisztotelész *logosz*-tana ellenében a faktikus élet talaján kidolgozandó új, transzcendentális *logosz*-tan kimunkálásának a heideggeri célkitűzését vázolom. Miként rámutatok, e vállalkozása keretében a kategorikus-kijelentő „megjelenítés-ként” értett arisztotelészi *logosz*-felfogással Heidegger a *logosz* sokféleségének téziséét szegezi szembe, s az eseményszerűen végbemenő tényleges történeti életnek az eredendően imperszonális mediális *logosz*-ban artikulálódó – ám többnyire nem kifejeződő – legelemibb formáit kutatja. E vizsgálódásnak tehát az emberi ittlét áttekinthetővé tételeként kell megvalósulnia. A továbbiakban az így értett új *logosz*-tannak a *Lét és idő* című főműben megvalósított kifejtését tárgyalom, kifejezetten abból a szempontból, miként jut abban érvényre a medialitásnak az első részben vázolt sajátos eszméje. Itt azt mutatom meg, hogy az e műben kidolgozott fenomenológiai ontológia, az annak radikalizált megvalósítási tervét jelentő fundamentál-ontológia, valamint az emberi ittlétnek az utóbbi kifejtése során vázolt analitikája egyaránt, s alapjaikban mediálisan koncipiált eszmék.

A harmadik rész Gadamer ugyancsak mediálisan koncipiált filozófiai hermeneutikájával foglalkozik. Először Heidegger főművének gadameri értékelését összegzem, melynek során ő elhatárolódik az ott még kimutatható transzcendentális megalapozási törekvéstől. Ez az elhatárolódás egyúttal az emberi ittlét ontológiai kitüntettségét is elvitatja, s e helyett kiindulópontként az egzisztencia ama kitüntettségét teszi meg, hogy az „önmagán kívül” lehet, ti. az „itt” nyíltságában – „maguknál a dolgoknál” (*Dabeisein*). A továbbiakban a mellett érvelek, hogy Gadamer filozófiai orientációja számára ez utóbbi irányvétel válik meghatározóvá. *Igazság és módszer* című főművében, melyet behatóan elemzek, Gadamer az így értett eksztatikus ittlét tapasztalási módjának, vagyis az ún. „hermeneutikai fenomenek” az elemzését nyújtja, lételméleti vonatkozású eredményei pedig – miként rámutatok – egy bizonyos „konstitutív fordulatot” jelentenek a hagyományos ontológiák vonatkozásában. Az ezt követő fejezetben arra világítok rá, hogy – ellentétben főművének azon elterjedt értelmezéseivel, miszerint az a szellemtudományok mibenléte körüli vitákhoz nyújt hozzájárulást – Gadamer belátásai a történeti

dialogicitás elvének egyetemességi igényében csúcsonodnak ki, abban tehát, amit ő elsősorban a Platón-Arisztotelész viszony értelmezése során pillantott meg, s aminek korai írásaiban – igen figyelemre méltó módon, s a fő mű hangsúlyelhelyezéseivel ellentétben – még kifejezett politikai jelentőséget tulajdonított. E rész utolsó fejezete végül a szabadságnak az ember nyelvisége vonatkozásában megragadott, hermeneutikai fogalmát rekonstruálja, rámutatva arra a jelentőségre is, amely a rítusokat illeti meg a voltaképpeni egymással-létnek és így a nyelvközösségeknek a kialakulásában, s ezzel mindabban, amit emberi szabadságnak nevezhetünk.

A gadameri hermeneutika politikai jelentőségének a hangsúlyozása és a szabadság témája közvetlen átmenetként szolgálnak a záró, negyedik részhez, mely a mediális emberi gyakorlat és a társadalomkritika kérdéseire összpontosít – e rész viszont már Heidegger és Gadamer hermeneutikai kezdeményezéseinek új összefüggésekben való továbbgondolását célozza. Először az emberi gyakorlat fő módozatai hagyományos, Arisztotelészre visszanyúló tipológiájának az újrafogalmazására, s ezzel a művészeti és egyéb alkotótevékenységek sajátosságának a megalapozására teszek kísérletet. Vezérfonalként itt Gadamer ama belátása szolgál, mely szerint a nyelv az emberi végeség lenyomata – valamiféle „közép” vagy médium az ember és világ között –, s így bizonyos szerkezeti jellemzőinek a fejlődéstörténetében az ember történeti önmegértésének mély változástendenciái követhetők nyomon. Ennek megfelelően a nyugati, illetve az ősi indoeurópai igerendszerek alapján – amennyiben e rendszerekben az aktivitás történetileg koncipiált módozatai jutnak kifejezésre – körvonalazhatóvá válik az aktivitás fő módjainak egy olyan tipológiája, melyben az ágencia három elkülönülő értelme rajzolódik ki. Ez feszültségben áll a *poiesisz* és *praxisz* közti görög megkülönböztetéssel, mely az emberi gyakorlatról alkotott nyugati elméletek többsége számára – miként esettanulmányokban mutatok rá – döntőnek bizonyult. Kivételt képez viszont a kései Heidegger, valamint Gadamer megközelítése, akik a műalkotás létmódját egy sajátos ontológiai eseményként írják le. Eszerint a művészi alkotófolyamatot egy uralhatatlan és megismételhetetlen ontológiai eseményben való részesezés különbözteti meg a termékek kalkulálható és megismételhető előállításától – olyasvalami tehát, ami világosan kifejezésre jut az aktivitási módok itt kifejtett háromosztatú tipológiájában. Ennek alapján a mellett érvelek, hogy ama „rég-új” barbarizmusnak a térnyerésével szemben, mely a munka,

előállítás, termelés, hatalom és uralom szubjektivisztikus, „esemény nélküli” világába való visszaeséssel fenyeget, a filozófiának az ember mediális, azaz ontológiailag konstitutív és értelemtörténetést célzó alkotó tevékenységét és praxisát kell védelmébe vennie. Végül a kötet záró fejezete a hermeneutikai megközelítés társadalomkritikai-politikai relevanciáját, ez irányú hozadékait igyekszik vázolni. E társadalomkritikai töltetet ama tény háttére előtt világítom meg, mely szerint a modern társadalmaink kiépülése, valamint a modernitás önmegértése és ezzel a kritika hagyományos irányvételei is történetileg olyan, felvilágosodásbeli gondolatalakzatokkal fonódtak össze, amelyekkel szemben a hermeneutika kritikai távolságot tart. Habermas vázlatára támaszkodva, aki „a modernség és a nyugati racionalizmus történeti fejlődése közötti belső összefüggést” követi vezérfonalként, először Hegel modernitás-felfogását, valamint a modern társadalomkritikáknak a hegeli idealizmussal való számvetés során artikulálódó három – a baloldali radikálisok, a jobboldali neokonzervatívok, valamint a modernitás anti-hegeliánus kritikusai, köztük Nietzsche követői által képviselt – klasszikus „távlatát” rekonstruálok. Ezt követően – rámutatva a hermeneutika habermasi értékelésének tarthatatlanságára – az egzisztencia heideggeri analitikájában felmutatott véges-történeti megértés sajátos „ésszerűségét” jellemzem, majd pedig az annak úgyszólván a nyilvános oldalát kidolgozó gadameri hermeneutikát, közelebből a dialogikus gyakorlati észhasználat ott hangsúlyozott követelményét állítom az előtérbe. Ehhez kapcsolódóan egyrészt arra mutatok rá, hogy a dialogikus gyakorlati ész gadameri eszméje annak a reflexív értelemnek és észnek az ellenében hordoz szubsztanciális kritikai töltetet, amelyek a modern társadalomkritikák horizontját – még irracionalista formáik esetében is – meghatározzák, s amelyek a felvilágosodás ész-hitének a szellemében és így univerzalista terminusokban, a történeti életösszefüggéstől eltávolodva fogalmazódnak meg. Másrészt azt hangsúlyozom, hogy az a feszültség, amely az ésszerűségnek a társadalomkritika eltérő alakzatait életető említett, különböző formái közt húzódik, részmagyarázattal szolgálhat a kortárs politika kiüresedésére. A demokrácia szellemével ugyanis nem az áll összhangban, ha az valamely élcsapat által képviselt ésszerűsége, vagy akár a szakértők szaktudására hagyatkozik, hanem ha az mindenekelőtt a polgárok gyakorlati észhasználatából táplálkozik.

Az itt tárgyalt kérdéskör, mely tehát a „medialitás” sajátos eszméjét és annak filozófiai jelentőségét állítja az előtérbe, nincs jelen a

magyar szakirodalomban. A mediális ige nyelvészeti kérdését széleskörűen tárgyalják mind nemzetközi, mind pedig hazai körökben. Filozófiai jelentőségére azonban nemzetközi viszonylatban is alig figyeltek fel. A jelentős Heidegger és Gadamer értelmezők munkáiban – egyetlen, Gadamer munkásságát tárgyaló kötet kivételével⁴ – maga a medialitás problémája ritkán kerül említésre. A témában publikált igen kevés számú nemzetközi tanulmány is meglehetősen részleges, s elmulasztja az átfogóbb kérdésfelvetést. A kérdés iránti nemzetközi érdeklődést mindazonáltal jól jelzi, hogy arról többek közt Oxfordban, valamint egy, a Harvard Egyetemen tartott konferencián is volt alkalmam beszélni.⁵ Jelen kötet ez irányú kutatásaimról nyújt összszegést, s igyekszik ily módon a jelzett hiányt valamelyest pótolni.

⁴ Lásd Philippe Eberhard *The Middle Voice in Gadamer's Hermeneutics* című munkáját (Tübingen: Mohr Siebeck, 2004).

⁵ Oxford: <http://www.ertegun.ox.ac.uk/sites/ertegun/files/documents/Experience%20and%20Interpretation%20-%20Full%20Programme%20Booklet%20v5.pdf>
 Harvard: <http://www.phenomenology.org/images/Cambridge-2017-Program-007-WPI.pdf>